

*Шарова Т.М.,**кандидат філологічних наук, доцент
завідувач кафедри української і зарубіжної літератури
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького**Кузьменко В.О.,**студентка 4 курсу філологічного факультету
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького*

ФІЛОСОФСЬКЕ ПІДГРУНТЯ МАЛОЇ ПРОЗИ ГРИГОРА ТЮТЮННИКА

Анотація. У статті представлено філософське розуміння тогочасної дійсності Григором Тютюнником. Наголошено на тому, що у художніх творах митець приділяв багато уваги філософським роздумам. Здебільшого його турбували такі проблеми, як тяжка доля людини, швидкоплинний час, людська самотність. У дослідженні акцентовано увагу на тому, що Григор Тютюнник приділяє велику увагу самотності людини. Доведено, що цей аспект його творчості пов'язаний з тим, що багато новел автора є автобіографічними.

Ключові слова: філософія, поетика, художні роздуми, біографія, автобіографізм, самотність, життєва доля.

Постановка проблеми. Українська література ХХ ст. сьогодні відзначена високим ступенем мистецького охоплення життєвих явищ, різноманітністю естетичних систем художнього людського світу, широким рядом стильових напрямів, течій, жанровою палітрою, представлених відомими авторами. Але лишаються письменники, які чекають на професійну оцінку своєї творчості. З-поміж них – Григор Тютюнник. На думку О. Гончара, постать Григора Тютюнника вже декілька століть знаходиться у центрі уваги українських літературознавців [2]. Митець завжди захоплював не тільки друзів та знайомих, а і всіх тих, хто хоч колись мав можливість прочитати його твір.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про новели Григора Тютюнника і про його біографію написано багато досліджень. Зокрема, творчість Григора Тютюнника досліджували О. Смольницька, В. Євсєвська, І. Лагола, Р. Мовчан, Н. Шеремета, І. Дзюба. Про нього писали О. Соловей, В. Марко, Л. Мороз, В. Даниленко, Г. Єжелов, О. Мусієнко, О. Шугай. Усі вони надзвичайно захоплювалися широкою душею автора, вмінням реалістично зображувати кожну деталь. Дослідники акцентують свою увагу на тому, що він був не автором, він був батьком своїх творів: «Миля моя Людино, ніколи я не скажу про тебе чорного слова» – висловлювався в одному зі своїх інтерв'ю Григор Тютюнник [4, с. 11]. У його власній творчій спадщині є автобіографічні твори, які містять філософське підґрунтя.

Особливостям автобіографізму та розкриттю поетики художніх творів письменників ХХ століття, які в основу художніх витворів мистецтва заклали власну біографію, присвячено монографію Т.М. Шарової [15]. Дидактичним умовам організації диференційованої самостійної навчальної діяльності студентів педагогічного університету присвячено монографію С.В. Шарова [14]. У навчальних посібниках сучасних дослідників розкриваються особливості філософського мислення письменників ХІХ-ХХ століття,

оскільки в основу творів письменників, як правило, були покладені реалії тогочасної дійсності [16].

Метою статті є повідомлення про філософське підґрунтя творів письменника та його місце в історії української літератури.

Виклад основного матеріалу. Слід наголосити на тому, що Григор Тютюнник жив у складні часи репресій та переслідувань. Але, можливо, саме завдяки добі шістдесятництва й сформувалась така сильна, незалежна, високодуховна особистість, якою він був [1]. Прийшовши в літературу, письменник одразу ж зруйнував тогочасні літературні канони, й висунув нові, власні. Вводячи у свої твори образи простих людей з села, автор висвітлював ідеал простої людини. У його творах почуття правди і совісті завжди стояли на першому місці. Совість відіграла багато ролей: судді, помічника, провідника у житті [7, с. 5]. Саме ж життя Григор показував жорстоким і несправедливим, сповненим втрат та розпачу.

Григор Тютюнник працює в жанрі новели. На його думку, саме в спонтанних ситуаціях людина розкриває своє справжнє «Я», є тим, ким є у дійсності. Це дуже імпонувало авторові, адже він усіма силами зображав ту правду, яка жила всередині людини. Джерелом для написання творів для автора була та дійсність, яка його оточувала. Письменник показував читачам сіль життя. Митець не тільки спонукав реципієнтів до розуміння основи життя, а й давав змогу доторкнутися до просочених болем і розпачем струн людської душі [3].

Найбільшу увагу в новелах митець приділяв філософським роздумам. У творах письменника турбували такі проблеми, як тяжка доля людини, швидкоплинний час, людська самотність [5]. Так, наприклад, у новелі «Дядько Никін» сповідь іде про життя простої родини з села [11]. На прикладі родини старого Никіна автор намагається розкрити проблему часу, який летить з неймовірною швидкістю. Усе життя цих людей зведено до однієї ситуації. Кожного дня чоловіча пара поряється біля своєї зламаної машини, не може її відремонтувати, знімає карбюратор, несе його до майстра, щоб той його відремонтував. Натомість, на своєму шляху Никін наштовхується на пивну лавку і повертається ввечері додому «трохи напідпитку з «настроєним карбюратором»» [11, с. 15]. Сіра буденність життя розбавляється тими випадками, коли машина все ж таки заводиться. Настрій головного героя упродовж життя поділяється лише на два стани: «коли його лиха година мордує», і коли «він такий веселий що аж на пісню зривається» [11, с. 14].

Чималу увагу Григор Тютюнник приділяє самотності людини. Цей аспект його творчості пов'язаний з тим, що

багато новел автора є автобіографічними. Не один твір автор присвятив своїй матері. Молода жінка з маленькими дітьми на руках лишилась зовсім одна, бо чоловіка забрали на війну. У певній мірі вона була самотньою, бо лишилась без коханої людини, надійної опори і захисника. Але їй, як справжній героїні, вдалося справитись з такою тяжкою долею і знайти в собі сили жити далі. Так, новела «Печена картопля» розповідає нам історію, здавалося б, ще молодій, двадцятичотирирічній дівчини Палажечки. Вона дуже гарна, розумна, до роботи не дурна. Але самотня, ніби та калинонька в садочку [12, с. 56]. У творі показано сильне бажання дівчини бути коханою: вона терпить тільки-но хлопця доторкається до її тонкого стану під час танцю. Палажечка усілякими способами намагається спокусити хлопця, з яким випасає корів. І він розуміє її вчинки, співчуває її самотності.

Самотність людини була глобальною проблемою в ті часи. Не кожному вдавалося побороти її. Багато людей були змушені нести цей тяжкий хрест до кінця життя. Палажечка була вже далеко і не почула тих слів. На цьому автор завершує новелу не даючи читачеві конкретно зрозуміти, чи зустрінуться молоді знову, чи ні. Це питання лишилося риторичним, як і долі всіх тих людей, які zostалися одиницями у сорокових роках двадцятого століття.

Читаючи новели Григора Тютюнника складається враження, що дійсність життя просто перенеслась на сторінки новел. Автору вдалося полонити читацьке серце правдою слова [3, с. 38]. Так, наприклад, у новелі «Холодна м'ята» показується, що людина може бути самотньою, навіть якщо вона не одна. Головний герой новели Андрій живе у хатині разом з дружиною та тещою. Але він не має сімейного щастя. Теща зневажає його за те, що хлопець покинув офіцерську службу і пішов працювати на трактор. Разом з тим, вона підмовляє і свою доньку, бо вона вийшла заміж «не за того чоловіка» [13, с. 156]. Самотність Андрія виражається у всьому. Це видно у його поведінці: він сумний та напружений, постійно курить. Навколишні пейзажі також наскрізь просочені самотиною: «луки, заліті повинню», «холодний оранжевий вечір», «занурене за пагорб сонце» [13, с. 241].

Понад усе у світі письменник любив людину. Він прославляв її, оспівував, захоплювався нею. Митець бажав їй щастя душевного і спокою сердечного. Своїми новелами автор закликав усіх кохати і бути коханими. Лише у такому випадку, вважав Григор Тютюнник, може існувати світ. Однією з найвідоміших новел Григора Михайловича є новела «Дивак». У ній автор показує, що самотність може наздогнати не тільки дорослого, а й дитину. Справа в тому, що головний герой твору Олесь не зовсім такий, як усі [10]. Він дитина природи, любить усе навкруги, жаліє деревце, яке пропадає, маленьких плиточок, яких їдять жуки, коней, яких дід б'є батоном. Малою вважали дурником, називали диваком. Часто Олесь плакав через те. Він не міг зрозуміти, чому до нього так відносяться. Та ще більше він не міг зрозуміти, чому так відносяться до природи, до тварин. Намагаючись це зрозуміти, він постійно питав у діда Прокіпа, на що той йому відповідав: «Тут на землі не бити не можна. Тут не ти, так тебе одрепають ще й плакати не дають!» [10, с. 2]. Сумно робилось дитині, швидше хотілось кудись подітись. Прокіп теж вважав його дурником. Тільки мати захищала Олесь, сварила всіх, хто займав її сина.

Людина не звикла сприймати тих, хто хоч якось відрізняється від інших. Лише живучи за стереотипами, тебе вважатимуть нормальним. Олесь же був іншим. Він спостерігав за природою, вивчав її, охороняв. У творах Григор

Тютюнник не шукав надзвичайних мотивів і не створював надзвичайних людей. Він цікавився простими людьми, їх долями та тими почуттями і емоціями, які жили всередині кожного з них. Саме тому у творах автор торкався і такої проблеми, як духовність людини. Яскравим прикладом стала новела «Син приїхав» [12, с. 193]. Павло Дзякун приїжджає до рідного дому після трьох років відсутності. Приїжджає не один, а разом з дружиною та одинадцятирічним сином. Одразу ж усім селянам у очі кидається його новий «Москвич» тютюнового кольору. Та й сам Павло добре одягнутий та доглянутий. Автор акцентує на цьому велику увагу. А все через те, що їхав він «руде, скупе, витрішкувате», а повернувся «паном» [3].

Усе, що мав Павло дісталось йому досить тяжкою працею. В одному з епізодів новели автор подає момент, де Павло Дзякун згадує своє дитинство та юність, як він «голяка ловив старим кошиком без дужок в'юнів та буборців; як мало не щодня, влітку і взимку, продирався в лузі крізь гушавину з сокиркиною за паском, і кожен пень був йому не просто пнем, а щасливо знахідкою, купкою дров; як пас череду отуто на прирічкових низках та пік у кізачковому жару степово картоплю; як ходив місячними вечорами зі своїми однокашниками молоденькою сивою сосною посеред села – «парубкував»; як вони торохтіли в бубну, тюгукували та свистіли в чотири пальці...» [12, с. 193]. Письменник подає такий яскравий опис минулого Дзякуна, показуючи, яким він був тоді «живим» та щасливим насправді. Поряд з тим описується, як вже зараз він боявся тих вужів, як ловлячи рибу, насолоджувався не самою риболовлею, а переповнювався скупістю наловити якомога більше риби. У цьому епізоді чітко видно духовну деградацію Павла, а через те і сирість та зубожілість його життя [6, с. 246].

Григор Тютюнник мав тяжку долю. Рано втратив батька, зовсім малого хлопчину мобілізували в армію, бо розпочалась війна, яка багато чого відбрала у Григора, навчаючись у училищі йому доводилось жити далеко від матері, йому прийшлося пережити голод, репресії, розкуркулення та насильницьку колективізацію [9, с. 69]. Саме тому, можливо, художнє світovidчуття письменника склалося ще в дитинстві. Автор реально дивився на світ, бачив усе, що коїлося в ньому, був свідком того складного життя, яким жив його народ. У своїх новелах Григор торкається і теми про тяжку долю людини [2, с. 3].

Висновки. Новели Григора Тютюнника є актуальними навіть сьогодні. Твори митця ніби листи у майбутнє, послання наступним поколінням. Своїми новелами він намагається показати людям, як не треба робити, щоб жити щасливіше. Григор Тютюнник був чарівником слова, людиною з величезною щирою душею та міцним невмирущим словом. Залишивши людству невичерпний скарб, письменник назавжди лишився у серці літератури та у душах багатьох людей.

Література:

1. Гладкова Л.В. Особливості художнього світovidчуття Григора Тютюнника. URL: <http://md-eksperiment.org/post/20170519-osoblivosti-hudozhnogo-svitovidchuttya-grigora-tyutyunnika>
2. Гончар О. Доповідь [на 5-му з'їзді письменників України]. Літературна Україна. 1966. 17 листопада. С. 3–4.
3. Дзюба І. Великий людинознавець: до вивчення творчості Гр. Тютюнника. Урок української. 2003. № 3. С. 38–41.
4. Захарчук І. В. Культурологічно-естетичні функції малої прози Григора Тютюнника (Семантика та динаміка проєкції): автореф. дис... канд. філол. наук: спец. 10.01.01. «Українська література». К., 1998. 16 с.

5. Коробач І. Проблематика малої прози Григора Тютюнника. URL: http://ukrnauk.blogspot.com/2012/05/blog-post_6230.html
6. Кузьменко В., Шарова Т. Тема незбагненого кохання у новелах Григора Тютюнника. Духоўная спадчына Усходняга Палесся : зборнік навуковых артыкулаў / рэдкал.: А. М. Воінава (гал. рэд.) [і інш.]; М-ва адукацыі Рэспублікі Беларусь, Гомельскі дзярж. ун-т імя Ф. Скарыны. Гомель: ГДУ імя Ф. Скарыны, 2018. С. 246 – 250.
7. Тютюнник Гр. «З любові й муки народжується письменник...»: біобібліогр. нарис / бібліограф-упоряд. Г.І. Гамалій; наук. ред. В.О. Кононенко. К., 2011. 136 с.
8. Тютюнник Гр. Бовкун: новела. Жовтень. 1972. № 7. С. 83–88.
9. Тютюнник Гр. Деревій: новела. Вітчизна. 1968. № 7. С. 69–75.
10. Тютюнник Гр. Дивак: [оповідання] / мал. П. Костюченка. Літературна Україна. 1963. 1 жовтня. С. 2.
11. Тютюнник Гр. Дядько Нікін : оповідання. Україна. 1970. № 20. С. 14–16.
12. Тютюнник Гр. Повести и рассказы. Сборник. – Москва: Советский писатель, 1989. 720 с.
13. Тютюнник Гр. Холодная мята. Сборник. – Москва: Советский писатель, 1981. 336 с.
14. Шаров С.В. Дидактичні умови організації диференційованої самостійної навчальної діяльності студентів педагогічного університету: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук: спец. 13.00.09 «Теорія навчання»; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С.Сковороди. Х., 2010. 20 с.
15. Шарова Т.М. Василь Бондар: поезія та художня проза письменника як біографічний ландшафт. Харків: Видавництво «Майдан», 2010. 184 с.
16. Шарова Т.М., Шаров С.В. Історія української літератури 40-60 рр. XIX ст. Мелітополь: Видавничо-поліграфічний центр «Люкс», 2018. 201 с.

Шарова Т.М., Кузьменко В.А. Философская основа малой прозы Григора Тютюнника

Аннотация: В статье представлено философское понимание тогдашней действительности Григором Тютюнником. Отмечено, что в художественных произведениях писатель уделял много внимания философским размышлениям. В основном его беспокоили такие проблемы, как тяжелая судьба человека, быстротечное время, человеческое одиночество. В исследовании акцентируется внимание на том, что Григор Тютюнник уделяет большое внимание одиночеству человека. Доказано, что этот аспект его творчества связан с тем, что многие новеллы автора считаются автобиографическими.

Ключевые слова: философия, поэтика, художественные размышления, биография, автобиографизм, одиночество, жизненная судьба.

Sharova T., Kuzmenko V. Philosophical basis of flash fiction by Grigor Tyutyunnik

Annotation: The article presents the philosophical understanding of the then reality by Grigor Tyutyunnik. It is noted that in his pieces of art the writer paid much attention to philosophical reflections. He was mostly worried about such problems as the difficult fate of a person, fleeting time, human loneliness. The study focuses on the fact that Grigor Tyutyunnik pays much attention to the human loneliness. It is proved that this aspect of his work is connected with the fact that many of the author's short stories are autobiographical.

Key words: philosophy, poetics, artistic reflections, biography, autobiography, loneliness, life fate.